

УДК 159.9:330.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.36.12>

НОМО ECONOMICUS: АГРЕСИВНІСТЬ, НАРЦИСИЗМ, САМОТНІСТЬ

Віталій Малімон

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
кафедра публічного управління та адміністрування
вул. Короля Данила, 13, 76015, м. Івано-Франківськ, Україна*

У статті розкрито сутнісні характеристики категорії “Номо Economicus”. Охарактеризовано теоретичні засади концепції “Номо Economicus” та показано її парадигмальні трансформації в процесі історичного розвитку. Цю концепцію розглянуто як раціональну модель, яка дає можливість проаналізувати шляхи усвідомленого вибору індивіда на різних рівнях економічних систем та виокремити різні інтерпретації економічної поведінки людини.

Встановлено, що одним із перших у філософії взаємопов’язаність економічної та моральної поведінки розглянув А. Сміт. Він сформулював концепцію «економічної людини» та «природного порядку». А. Сміт вважав, що основою суспільства є людина, тому досліджував поведінку людини з її мотивами і прагненням до особистої вигоди.

Звернуто увагу на те, що сучасна філософія економіки продовжує активно координувати зусилля з політичною, психологічною і математичною науками, перетворюючись на цілісну й потужну інтегральну науку, що пропонує комплексний багатовимірний підхід до інтерпретації феномена «людини економічної».

Акцентовано увагу на тому, що становлення інформаційного суспільства призводить до того, що темп життя зростає настільки, що сучасна людина має кліпове мислення, втрачає духовні орієнтири. На початку XXI століття відбувається трансформація образу «людини економічної» в «людину духовну» та зростає актуальність дослідження власне особистісних характеристик індивіда. Намагання сучасної людини зберегти свою індивідуальність, право на свободу обертається поширенням індивідуалізму, який призводить до агресивності, нарцисизму, самотності.

Визначено, що екзистенціали АГРЕСИВНОСТІ, НАРЦИСИЗМУ, САМОТНОСТІ в бутті сучасної людини відображають її психо-духовні характеристики, особливості набуття життєвого досвіду та духовних орієнтирів.

У результаті зростає значення власне особистісних характеристик індивіда, зокрема, таких як адаптивність, креативність, інноваційність, критичне мислення, інформаційна грамотність, гнучкість, лідерство та відповідальність.

Ключові слова: людина, Номо Economicus, агресивність, нарцисизм, самотність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Еволюція поглядів на місце і роль людини у системі суспільного виробництва має давню та неоднозначну історію. Впродовж багатьох століть місце людини у системі економічних відносин визначалося власністю на основні фактори виробництва – землю, капітал, приналежністю до правлячої еліти тощо.

У XVIII ст. у європейській науковій думці визначились два напрями концептуальних уявлень щодо сутності людини, її місця, характеру діяльності, мотивації у суспільному та економічному житті, а саме:

– перший напрям визначав, що у системі економічних відносин місце людини формують насамперед такі фактори, як: її індивідуальна праця, вміння, бережливість, активна позиція до життя. Саме такі чинники, як вважають представники цього напрямку, дають

можливість людині бути особистістю та творцем свого життя. У цей час були закладені перші основи поняття «економічна людина»;

– на думку представників другого напрямку, тільки послідовна та цілеспрямована діяльність держави та суспільства впливає на перетворення «людини – тварини» на людину, яка може співіснувати у соціумі [1, с. 45].

У XIX–XX століттях набуває популярності інтеграція економічної науки з політичною, психологічною і математичною науками, в результаті чого появляється інтегральний підхід до інтерпретації еволюції «людини економічної».

На початку XXI століття концепт «людини економічної» набуває нових інтерпретацій і це потребує філософської рефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення такої проблеми і на які спирається автор. Аналіз різноманітних точок зору щодо розвитку концепції Номо Economicus свідчить, що цей концепт має давню історію. Класиками, які акцентували увагу на людському чиннику в економічних стосунках, стали такі видатні економісти, як Дж. Мілль, А. Сміт, Д. Ріккардо, Дж. Інграм, А. Маршалл, В. Парето, Дж.М. Кейнс та інші. До діячів економічних і соціально-політичних наук, які зробили внесок у вирішення проблеми, роботи котрих мають методологічне значення, належать М. Бахтін, М. Вебер, А. Маслоу, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гассет, І. Франко, З. Фрейд та ін. Вплив соціально-економічних процесів на буття людини відображений у знаменитій концепції історичного матеріалізму (К. Маркс) та подальших роботах неомарксистів. Аналізу різних аспектів проблеми еволюції «людини економічної» присвячені окремі дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців: Д. Белла, Л. Берковіца, О. Коломієць, Г. Коннової, В. Кузя, Н. Мак-Вільямс, Ю. Новикової, Н. Хамітова, А. Чухно, А. Шахно.

Головною метою статті є відстеження парадигмальних змін феномена «людини економічна», визначення його сучасних сутнісних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Поняття “Номо Economicus” має довгу передісторію. Вперше його вводить у своїх працях класик політичної економії Джон Стюарт Мілль. Він пише, що політична економія не займається всією цілісністю різних сторін життя суспільства чи окремої людини, а бере з цієї цілісності лише один аспект: аспект накопичення багатства. Відповідно, людина в контексті політичної економії береться як істота, яка бажає володіти матеріальними цінностями. З усіх властивостей, притаманних людині, розглядаються лише такі (відразу до праці, бажання задоволення тут і зараз), які є дотичними до цього аспекту. Ключовим моментом людської природи в такому зрізі виступає індивідуалізм (тобто кожен сам за себе і переслідує власні інтереси), який виражається в матеріальному зацікавленні та інструментальній раціональності [2].

Концепт Мілля відразу викликав не лише зацікавлення, але також і жваву критику. Критики Мілля відзначали при цьому занадто спрощений характер такого бачення, яке повністю ігнорує моральну сторону справи. Але є очевидним, що таке спрощення виступає абсолютно необхідним, оскільки з усього багатоманіття мотивів і цінностей потрібно вибрати лише такі, які безпосередньо впливають на процес економічної діяльності, відкидаючи усе інше, з тим, щоб створити певне концептуальне ядро для побудови абстрактного каркасу теорії. Так, наприклад, Дж. Інграм «карикуризував» Номо Economicus, вказуючи, що вона відрізняється від Genus Номо як свого роду “Money-making Animal” («тварина, що робить гроші») [3].

Основоположні принципи функціонування “Номо Economicus” у суспільному житті та тогочасній економічній системі, зокрема, були наведені А. Смітом [4]. Зокрема, “Номо Economicus” притаманні такі риси, як: пріоритетне бажання задовольнити власні потреби

та розвиток особистого інтересу; природне прагнення до поліпшення власного економічного становища; нівелювання психологічних, етичних та духовних цінностей задля досягнення економічних цілей; повноцінна поінформованість про явища та тенденції економічних процесів; раціональна економічна поведінка тощо.

Представниками класичного напрямку в економічній теорії поведінка “*Homo Economicus*” розглядалася як дії, спрямовані на збільшення багатства, що зменшує антагоністичність індивіда. Оскільки багатство можна розглядати як результат роботи груп індивідів, «готових у будь-який час пожертвувати своїм особистим інтересом заради інтересів окремої спільноти, до яких вони належить» [5, с. 231], або ж як природне право вибору діяльності та закономірне прагнення окремого індивіда досягти певних результатів від її провадження, «особистий інтерес кожної людини змушує її шукати вигідного і уникати невикладного заняття» [5, с. 109].

Досліджуючи соціальні принципи, на основі яких ґрунтується функціонування економічної системи, Адам Сміт доходить висновку, що природа дій людини в економічній сфері є утилітарно-раціональною, людина виступає як «егоїст»: думаючи про власні вигоди, задовольняє потреби суспільства. «Економічна людина» та «невидима рука» ринку спроможні підтримувати процес обміну товарами між людьми, шляхом досягнення рівності між попитом та пропозицією в умовах конкурентного середовища. Продовжив розвиток теорії економічного лібералізму Д. Рікардо, який у своїй праці «Початки політичної економії та оподаткування» (1817 р.) сприйняв соціальну концепцію А. Сміта та поглибив її економічний зміст, розвинувши теорію трудової вартості. Подальша деталізація цього образу відбувалася в працях Дж. Бенґама і маржиналістів – Р. Госсена, В.Ст. Джевонса, К. Менґера і Л. Вальраса.

Поведінку людини у різних економічних системах аналізував у своїх працях і відомий німецький мислитель Карл Маркс. В «Економічно-філософських рукописах 1844 року» і першому томі «Капіталу» (1867 р.) він займається дослідженням ролі праці у житті людини, зокрема, соціальної форми праці у капіталістичній економічній системі. Карл Маркс поділяє думку Адама Сміта стосовно «економічної людини», поширюючи її на класи. Важливим у цьому аспекті є тлумачення співіснування класів, які, на думку Карла Маркса, перебувають у процесі безперервної боротьби за свої інтереси, що, своєю чергою, служить рушієм суспільно-економічного розвитку [6].

Іван Франко у праці «Що таке поступ?» висвітлює власне трактування еволюційного механізму розвитку суспільства, наголошуючи: «...поступ не держиться одного місця, а йде мов буря з одного краю до другого, лишаючи по часах оживленого руху пустоту та занепад» [7, с. 13]. У цьому творі І. Франко робить висновок, що поділ суспільства на верстви виникає внаслідок поділу праці в громаді [7, с. 22].

Ідеї раціональної моделі “*Homo Economicus*” стають затребуваними в епоху розбудови та розквіту капіталізму. Так, на думку Макса Вебера, *Homo Economicus* вважається добродесною людиною, що живе за правилами моральності і моралі, вона працює не покладаючи рук, готова невтомно працювати заради 6–8% річних. Але найважливіше, що є в цій людині і що стримує її, спрямовуючи всі вчинки і діяння, – це протестантська етика, яка є основним моральним законом усередині людини. Діяльність економічної людини зв’язує соціальних агентів в один ланцюжок: від селянина і виробника до покупця і споживача. При цьому багатство сприймається як ознака праведності, ознака того, що Господь до тебе благоволить. Економічна людина живе з «олівцем у руці», постійно розмірюючи дебет і кредит; вона завжди охайна і чиста, виставляє «на показ» не розкіш будинку або одягу, як це робили аристократи, але скромність свого повсякденного життя [8].

На думку В. Кузя, під “Номо Економікус” слід розуміти як окремого індивіда (людину) або ж групу індивідів (людську спільноту), які здійснюють прийняття рішень, володіють певним набором знань та навиків, характеризуються ідентифікованою економічною поведінкою, дії яких містять як егоїстичні, так і альтруїстичні мотиви, мають на меті задовольнити власні та суспільні потреби, виконати поставлені цілі, спрямовані на досягнення певного стану [9].

В інформаційному суспільстві основними рисами “Номо Економікус” є такі: 1) необхідність прийняття значної кількості економічних рішень, які різняться за складністю завдань, що вирішуються в результаті функціонування індивіда у суспільно-економічному середовищі; 2) формування інформаційних суспільно-економічних спільнот за статусом, інтересами та поведінкою; 3) зменшення потреби в матеріальних ресурсах та збільшення попиту на їх інформаційне вираження під час організації і провадження різних видів економічної діяльності; 4) здатність безперешкодного та оперативного отримання і опрацювання значного масиву інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; 5) необхідність володіння додатковими знаннями, що виходять за межі економічної та управлінської сфер, а також пов’язані з технічними навиками роботи у системі інформаційних технологій та інші риси [9].

Нині класична модель “Номо Економікус” поступається місцем її новій модифікації – посткласичній моделі (постсучасній, постіндустріальній, постеконічній тощо) “Номо Економікус”.

З’являється новий, особливий, фактор виробництва – інформація та знання. Особливість його полягає в тому, що, на відміну від традиційних для індустріальної епохи факторів (землі, капіталу та праці), є необмеженим, він не зношується у процесі експлуатації, а навпаки, примножується та поширюється, при цьому примножуючи можливість кожної окремої людини та суспільства загалом. Принципові риси цього нового фактора, як зазначає А. Чухно, набули «...втілення у нових категоріях: інтелектуальна праця, інтелектуальний продукт, інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал. Інакше кажучи, на відміну від індустріального суспільства, де всі відносини і категорії мали матеріальну основу, матеріальний характер, у новій економіці з’являються поняття, які не мають матеріального змісту. Саме тому нове суспільство називають не лише постіндустріальним, а й постеконічним» [10, с. 25–26].

Сучасні економісти (С. Беккер, К. Бруннер та ін.) запропонували модель «людини винахідливої, оцінюючої, максимізуючої», тобто людини, яка прагне до експерименту, пошуку; максимізуючи свою вигоду в умовах неповноти інформації та обмеженості часу для прийняття рішення. Цю модель можна ідентифікувати як сучасну модель «економічної людини».

Ми схильні вважати, що сучасна модель “Номо Економікус” має враховувати передусім особистісні характеристики, такі як АГРЕСИВНІСТЬ, НАРЦИСІЗМ, САМОТ-НІСТЬ. Розглянемо їх трохи детальніше.

АГРЕСИВНІСТЬ. Ми живемо в такий час, за словами Г. Маркузе, коли «прагнення до смерті (руйнування, деструкції...) намагається взяти гору над інстинктами життя (творення)» [11, с. 36].

Саме слово «агресія» походить від латинського *aggressio* – напад, або *aggredi*, що означає «нападати», проте його змістове наповнення зазнавало змін, варіювалось. Взагалі, здійснити дефінітивне визначення агресії надзвичайно важко, оскільки в повсякденній мовній практиці цей термін використовується в різних значеннях. Тому важливо відмежувати життєве тлумачення агресії, яке часто вказує на певну настирливість людини, від

тлумачення, що пов'язане з деструктивними виявами її поведінки. Необхідно у цьому зв'язку наголосити й на тому, що дефініція агресії не може спиратися лише на наслідки дій людини, вона має враховувати також її наміри [12, с. 22].

Тому багато дослідників розглядали агресію як акт поведінки, спрямований на заподіяння шкоди чи болю іншій людині. Л. Берковіц, наприклад, визначав агресію як «будь-яку форму поведінки, націлену на завдання кому-небудь фізичної чи психологічної шкоди» [13, с. 24].

Агресивними традиційно вважаються певні дії і відношення людини, які є ворожі, але водночас не зумовлені об'єктивними чинниками, не можуть бути виправданими ситуативними обставинами чи ідеями морального або правового характеру, наприклад, необхідністю самозахисту чи захисту інших людей.

Вроджену агресивність детермінує біологічна схильність до формування агресивної поведінки. Вважається, що порушення перинатального розвитку дитини та травми, що отримані під час народження, є причиною підвищеної чутливості, емоційної невірноваженості та психічної слабкості. За таких обставин у дитини частіше виникають конфлікти з оточенням, а тому і підвищується ймовірність агресивної поведінки. Схильність до агресивної поведінки підвищують також спадкові порушення, такі як наявна зайва Y-хромосома в хлопчиків. До спадкових чинників агресивності відносять також вплив гормонів (тобто підвищений рівень тестостерону); органічні захворювання мозку (епілепсія, пухлина мозку). Підвищують вірогідність агресивної поведінки також психічні захворювання, які почалися в дитинстві чи в підлітковому віці (дитячий аутизм, шизофренія та ін.). До інших факторів ризику розвитку агресії зараховують підвищену загальну і рухову активність дитини, потребу в підвищеній емоційній стимуляції, прагнення до домінування і т. п. [12, с. 50–51].

На формування агресивності, як особистісної якості і набуття досвіду агресивної поведінки, суттєвим чином впливає соціальне середовище. Агресію часто розглядають як соціальну поведінку, що включає навички і вимагає наuczіння. Відповідно до цієї точки зору, яка знайшла своє висвітлення, зокрема, в працях А. Бандури, агресії людина навчається, засвоюючи в процесі соціалізації навички агресивної поведінки та певною мірою розвиваючи свої «агресивні задатки». Адже щоб здійснити агресивну дію, людина повинна, наприклад, знати, які прийоми будуть болісними, які слова і дії заподіють страждання тощо. Ці знання не даються під час народження, люди навчаються поводитися агресивно. А коли агресія приносить очікувані результати та ще й підкріплюється різними видами заохочення, відповідним чином винагороджується, вона стає усталеною нормою людської поведінки [12, с. 63].

НАРЦИСИЗМ. Поняття «нарцисизм» було введено в наукову літературу англійським ученим Х. Еллісом, який у праці «Аутоеротизм: психологічне дослідження» виявив і описав одну із форм поведінки, ототожнених ним з відомим міфом про Нарциса. З того часу цей термін став вживатись як синонім егоїзму та самозакоханості [14].

Згідно з поглядами психоаналітиків, від народження немовля має «первинний нарцисизм», тобто ту форму любові до себе, яка є з народження, до появи суб'єктної любові (любові, орієнтованої на іншу людину). Дитина зорієнтована на власні почуття, власну значущість і, не рахуючись з бажаннями інших людей (батьків), вимагає до себе уваги і турботи. З. Фрейд [15] розглядав нарцисизм одночасно як особистісний, так і як клінічний феномен. Під нарцисизмом учений мав на увазі специфічний стан, згідно з яким людина концентрує повністю свій інтерес на собі. Фрейд не включив нарцисизм ані у свою теорію потягів, ані у структурну модель психіки, але водночас ніколи навіть не робив спроб

від нього відмовитися. При цьому він наполягав, що нарцисизм повинен посісти законне місце у процесі нормального психічного розвитку людини.

Саме ХХІ століття називається століттям нарцисизму. Згадаємо відомий міф народів світу: «...Батьки Нарциса питали віщуна Тіресія про майбутнє дитини і отримали відповідь, що Нарцис проживе до старості, якщо ніколи не побачить свого обличчя. Нарцис виріс юнаком надзвичайної краси, його любові домагалися багато жінок, але він був байдужий до всіх. Коли в нього закохалася німфа Ехо, Нарцис відкинув її пристрасть. Від горя Ехо висохла так, що від неї залишився лише голос. Відкинуті Нарцисом жінки зажадали покарати його. Богиня правосуддя Немезида почула їхні благання. Повертаючись з полювання, Нарцис зазирнув у затьмарене джерело і, побачивши у воді своє відображення, закохався в нього. Він не міг відірватися від споглядання самого себе і помер від любові до себе» [16, с. 201].

Вторинний нарцисизм виникає тоді, «коли лібідо дорослої людини звертається до самої себе» [17, с. 288]. Зовнішній світ такої людини починає сприйматися та формуватися під впливом «власних процесів мислення та почуттів». Зникає об'єктивний зв'язок з навколишнім середовищем, тобто вона бачить не те, як є насправді, а те, що вона собі уявила крізь призму власних розумових процесів. Таке бачення світу дозволяє уявити, як у нарциса зникає зв'язок з навколишнім світом, йому дуже важко будувати здорові стосунки та майже неможливо розуміти інших. А це призводить до тотальної самотності [18, с. 353].

САМОТНІСТЬ. Згідно із поглядами іспанського філософа Хосе Ортега-і-Гассета, причиною самотності є різне бачення людьми світу: «Я здатний бачити і розуміти світ лише із свого «тут». Неможливо бачити світ «узагалі», не займаючи певного «тут» у цьому світі, і моє бачення завжди є певна «перспектива», що відкривається з такої точки, яку я займаю. Ніхто не може бачити світ замість мене: навіть якщо хтось постане на те місце, де був я, тепер уже буде дивитися він і буде бачити по-своєму... У цьому ще одна причина початкової самотності» [19, с. 289].

Самотність усвідомлюється як наслідок відсутності чи недосяжності особливо значущого об'єкта (об'єктів) спілкування, неможливості досягнення бажаних за тривалістю, кількісними та якісними характеристиками параметрів комунікації, адже «...саме буття людини є найглибшим спілкуванням. Бути – означає спілкуватись» [20, с. 312].

Як зазначає відомий український філософ Н. Хамітов: «Самотність у граничному бутті людини (бутті-на-межі) породжується її трансцендуючим характером, у результаті чого людина стає самотньою стосовно попереднього стану свого Я, а також свого буденного оточення. Самотність у граничному бутті людини є справді внутрішньою самотністю» [21, с. 263]. Самотність визначає межі граничного буття людини та форми соціальної взаємодії.

Особливого значення стан самотності набуває в епоху карантинних обмежень та соціальної ізоляції, поширення деструктивних форм соціальної поведінки.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що філософія економіки з моменту свого оформлення у самостійну, впливову науку в працях класиків була і залишається потужним інструментом опису, аналізу й пояснення феномена Ното Есопотісис. Філософський підхід дозволяє інтегрувати знання різних наук про людину та виокремити екзистенціали сучасного людського буття. Такими екзистенціалами в епоху інформаційного суспільства є АГРЕСИВНІСТЬ, НАРЦИСИЗМ, САМОТНІСТЬ. Такі екзистенціали в бутті сучасної людини відображають її психо-духовні характеристики, особливості її самоактуалізації, окреслюючи її життєве покликання або досвід, який вона ще має набутти.

Список використаної літератури

1. Шахно А.Ю. Моделі розвитку та державне регулювання людського капіталу в умовах глобалізації : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Львів, 2019. 561 с.
2. Милль Дж.С. Основы политической экономии (и некоторые аспекты их приложения к социальной философии): В 3-х т. Т. 1. Москва : Прогресс, 1980. 480 с.
3. Коннова Г.К. Homo Economicus як міф і абстрактне поняття. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2169/1913>.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва, 2007. 956 с.
5. Смит А. Теория нравственных чувств. Москва : Республика, 1997. 352 с.
6. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Кн. 1. Процесс производства капитала. Москва : Госполитиздат, 1952. 797 с.
7. Франко І. Що таке поступ? Нью-Йорк : Накладом Української Книгарні, 1917. 63 с.
8. Вебер М. Избранные произведения. Москва : Прогресс, 1990. 808 с.
9. Кузь В.І. "Homo Economicus" в інформаційному суспільстві. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/5.pdf>.
10. Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М. Сучасні економічні теорії : підручник / за ред. А.А. Чухна. Київ : Знання, 2007. 878 с.
11. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек. Исследование идеологии индустриального общества / пер. с англ. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2002. 526 с.
12. Коломієць О.Г. Філософська парадигма упередження агресивності у сучасному суспільстві : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Київ, 2015. 396 с.
13. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2001. 512 с.
14. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика : Понимание структуры личности в клиническом процессе / Пер. с англ. Москва : Независимая фирма «Класс», 1998. 480 с.
15. Фрейд З. О введении понятия «нарциссизм». *Психология бессознательного*. Москва : СТД, 2006. С. 39–73.
16. Мифы народов мира / Гл. ред. С.А. Токарев. 2-е изд. В 2-х т. Москва : Советская энциклопедия, 1991. Т. 1. 672 с.
17. Психоанализ. Популярная энциклопедия / сост., науч. ред. П.С. Гуревич. Москва : Олимп; ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1998. 592 с.
18. Новикова Ю. Природа та прояви нарцисизму та конструктивної любові до себе. *Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології* : збірник наукових праць / за редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. Київ : КНТ, 2020. С. 351–357.
19. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. Москва : Радуга, 1991. 639 с.
20. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Москва : Искусство, 1979. 424 с.
21. Хамітов Н.В. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. Київ : КНТ, 2018. 263 с.

HOMO ECONOMICUS: AGGRESSIVENESS, NARCISSISM, LONELINESS**Vitalii Malimon***Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
Department of Public Administration and Management
Korolia Danyla str., 13, 76015, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The article reveals the essential characteristics of the category “Homo Economicus”. The theoretical foundations of the concept of “Homo Economicus” are described and its paradigmatic transformations in the process of historical development are shown. This concept is considered as a rational model that allows to analyze the ways of conscious choice of the individual at different levels of economic systems and to identify different interpretations of human economic behavior.

It is established that one of the first in philosophy that considered the interconnectedness of economic and moral behavior was A. Smith. He formulated the concept of “Homo Economicus” and “natural order”. A. Smith believed that the basis of society is man, and therefore studied human behavior with its motives and desire for personal gain.

Attention is drawn to the fact that modern philosophy of economics continues to actively coordinate efforts with the political, psychological and mathematical sciences, becoming a holistic and powerful integrated science that offers a comprehensive multidimensional approach to the interpretation of the phenomenon of “Homo Economicus”.

It is emphasized that the formation of the information society leads to the fact that the pace of life is growing so much that modern man has a clip thinking, loses spiritual landmarks. At the beginning of the XXI century there is a transformation of the image of “economic man” into “spiritual man” and the relevance of the study of the actual personal characteristics of the individual. The attempts of modern man to preserve his individuality, the right to freedom turns into the spread of individualism, which leads to aggressiveness, narcissism, loneliness.

It is determined that the existentials of AGGRESSIVENESS, NARCISSISM, LONELINESS in the existence of modern man reflect his psycho-spiritual characteristics, features of gaining life experience and spiritual landmarks. As a result, the importance of the individual’s personal characteristics, in particular, such as adaptability, creativity, innovation, critical thinking, information literacy, flexibility, leadership and responsibility.

Key words: human, Homo Economicus, aggressiveness, narcissism, loneliness.